

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Μέσα από την επιτόπια παρατήρηση του επιστημονικού υπευθύνου στη διάρκεια της διεξαγωγής πολλών σεμιναρίων του Προγράμματος, καθώς και μέσα από τις συσκέψεις που έγιναν με τους εκπαιδευτές, προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα σε ό,τι αφορά στα αποτελέσματα από την εφαρμογή της μεθόδου:

- Προκαλεί σε μεγάλο βαθμό το ενεργητικό ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων εκπαιδευτικών.
- Αναπτύσσει τη διάθεσή τους να εφαρμόζουν τη μέθοδο στους χώρους όπου εκπαιδεύουν: σχεδόν όλοι οι εκπαιδευθέντες πραγματοποίησαν αυτή την εφαρμογή.
- Αναπτύσσει την κριτική και δημιουργική τους σκέψη και, συνακόλουθα, την ικανότητά τους να αναπτύσσουν με τη σειρά τους αντίστοιχα τη σκέψη των εκπαιδευομένων τους. Αυτό φάνηκε κατά την εφαρμογή των σταδίων της μεθόδου ως εξής:
  - Στη διάρκεια του 1^{ου} σταδίου, οι εκπαιδευόμενοι εκπαιδευτικοί συνειδητοποιούν τη σημασία που έχει να εξετάζεται ένα ζήτημα όχι μόνο ως προς το γνωστικό/επιστημονικό/πρακτικό περιεχόμενό του (λ.χ. πώς πρέπει να αντιμετωπίζεται το bullying), αλλά και ως προς τις στερεοτυπικές/λανθασμένες απόψεις που σχετίζονται με αυτό (λ.χ. ότι, όπως πιστεύουν αρκετοί, είναι σκόπιμο να αποσιωπάται το bullying ή ότι δεν αποτελεί σοβαρό ζήτημα).
  - Στη διάρκεια του 2^{ου} σταδίου, οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται τη σημασία που έχει η συλλογή γραπτών τεκμηρίων με τις απόψεις των εκπαιδευομένων τους, δεδομένου ότι αποκτούν τη δυνατότητα να τις εξετάζουν σε βάθος και να εντοπίζουν με ακρίβεια δυνατά και αδύναμα σημεία τους.
  - Στη διάρκεια του 3^{ου} σταδίου, οι εκπαιδευόμενοι μέσα από εκτενή βιωματική άσκηση αντιλαμβάνονται τι σημαίνει *κριτικό ερώτημα* και ποια είναι η διαφορά του από ένα μη κριτικό:
Πρώτον, το κριτικό ερώτημα είναι ανοικτό σε ερμηνείες και δεν υποβάλλει – έστω έμμεσα – την άποψη των εκπαιδευτικών. Λ.χ. δεν είναι ανοικτά τα ερωτήματα «Ποιοι είναι οι κίνδυνοι από το bullying;», «Πώς μπορούμε να πείσουμε τους επιρρεπείς στο bullying να αλλάξουν τη συμπεριφορά τους;». Ανοικτό είναι το ερώτημα «Ποιοι είναι οι θύτες και ποια τα θύματα του bullying;» με την έννοια ότι μπορεί να αποτελέσει

έναυσμα με βάση το οποίο, μέσα από τη συζήτηση που θα διεξαχθεί στο 5^ο και 6^ο στάδιο της μεθόδου, είναι δυνατόν η εκπαιδευόμενη ομάδα να εξετάσει βαθμιαία το ζήτημα και να αρχίσει να αντιλαμβάνεται ότι τις αρνητικές συνέπειες του bullying βιώνουν και οι θύτες, δεδομένου ότι εμπλέκονται σε ένα φαύλο κύκλο βίας, ψυχικής πίεσης, απειλητικού περιβάλλοντος, αλλοτριωμένων σχέσεων, διαστρεβλωμένης επικοινωνίας.

Δεύτερον, η διατύπωση του κριτικού ερωτήματος είναι πιθανόν – και ευκαταίω – να οδηγεί σταδιακά τη συζήτηση σε επανεξέταση των στερεοτυπικών/λανθασμένων απόψεων γύρω από το εξεταζόμενο ζήτημα. Λ.χ. σε ό,τι αφορά στο ζήτημα του ρατσισμού, ερωτήματα τέτοιας υφής είναι «Ο ξένος είναι απειλή ή ευκαιρία;», «Ο ξένος είναι για πάντα ξένος;», «Μπορούμε να μάθουμε από τους Άλλους;», «Ο δικός μας τρόπος ζωής και σκέψης είναι ο καλύτερος;»

- Στη διάρκεια του 4^{ου} σταδίου, οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται τη σημασία που έχει η αξιοποίηση σπουδαίων έργων τέχνης στην εκπαίδευση αντί των τετριμμένων «δημοφιλών» έργων της μαζικής κουλτούρας. Τα τελευταία (λ.χ. ένα εμπορικό κινηματογραφικό έργο), δεδομένου ότι διέπονται από στερεοτυπικές ιδέες, ωραιοποιήσεις, σχηματοποιήσεις, μονοδιάστατες ερμηνείες, αναμενόμενο “happy end” κ.ο.κ., εγκλωβίζουν την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Αντίθετα, τα σπουδαία έργα τέχνης (τα οποία ωστόσο χρειάζεται να επιλέγονται με κριτήριο να είναι ελκυστικά στους συμμετέχοντες) προσφέρουν εναύσματα για πολυδιάστατη προσέγγιση των μηνυμάτων που περιέχουν, για ανάπτυξη των συναισθημάτων και της φαντασίας, καθώς και για μία εναλλακτική «ματιά» επάνω σε καταστάσεις και ιδέες που θεωρούνται δεδομένες, αλλά στην ουσία είναι δυσλειτουργικές ή αντίθετες προς τα ζωτικά συμφέροντα των εκπαιδευομένων (λ.χ. ότι οι πολίτες αδυνατούν να συνεισφέρουν στην άμβλυση της καταστροφής του περιβάλλοντος ή στην άμβλυση του bullying).
- Στη διάρκεια του 5^{ου} σταδίου, οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται ότι η συστηματική παρατήρηση/επεξεργασία ενός έργου τέχνης μπορεί να προσφέρει τεράστιο φάσμα ιδεών, κατανοήσεων και συναισθημάτων, χωρίς να χρειάζονται ειδικές γνώσεις επάνω στην τέχνη. Αυτή η διεργασία διεγείρει δημιουργικά τις εσωτερικές δυνάμεις των εκπαιδευομένων, απελευθερώνει τη σκέψη τους, ενώ ταυτόχρονα τους

εξοικειώνει με την ουσιώδη επαφή με την τέχνη. Επιπλέον, παρατηρείται κατακόρυφη ανάπτυξη της ενσυναίσθησης των συμμετεχόντων, καθώς και της δημιουργικής ικανότητάς τους, που συνίσταται στο να εξετάζουν τα ζητήματα (εν προκειμένω τα έργα τέχνης και τα κριτικά ερωτήματα που σχετίζονται με αυτά) με τρόπο πολυδιάστατο, καινοτόμο, κριτικό, εναλλακτικό.

- ο Τέλος, στη διάρκεια του 6^{ου} σταδίου, οι εκπαιδευτικοί κατανοούν τη σημασία του εμβριθούς αναστοχασμού επάνω σε όλη την προηγηθείσα διεργασία. Επίσης, μαθαίνουν να διαμορφώνουν «Κλίμακα Αξιολόγησης» ώστε να γίνεται δυνατή η αποτίμηση της ενδεχόμενης ανάπτυξης της σκέψης των εκπαιδευομένων. Η Κλίμακα συμβάλλει στη συγκριτική αξιολόγηση όσων έγραψαν οι εκπαιδευόμενοι στο 2^ο και στο 6^ο στάδιο της μεθόδου.

Τα αίτια της θετικής έκβασης του Προγράμματος

Όπως φαίνεται στα στοιχεία της Αξιολόγησης (βλ. Κείμενο *Στοιχεία Αξιολόγησης του Προγράμματος*), το Πρόγραμμα συγκέντρωσε υψηλό βαθμό ικανοποίησης όσων συμμετείχαν, ενώ ταυτόχρονα υποκίνησε το ενδιαφέρον τους ώστε να εκπονήσουν εργασίες οι οποίες δείχνουν ότι εφάρμοσαν με επιτυχία τη μέθοδο στους εκπαιδευτικούς χώρους.

Ως αίτια αυτής της θετικής έκβασης εντοπίζουμε τα ακόλουθα:

1. Όταν ανατέθηκε το έργο στην επιστημονική ομάδα, η επεξεργασία της μεθόδου αξιοποίησης της τέχνης στην εκπαίδευση βρισκόταν ήδη σε στάδιο κατάλληλης ωριμότητας. Ο διαμορφωτής της μεθόδου Α. Κόκκος την είχε παρουσιάσει σε πολλά συνέδρια και επιστημονικά περιοδικά, επιφέροντας αλλεπάλληλες βελτιώσεις και εμπλουτισμούς στον τρόπο εφαρμογής της. Επίσης, είχαν γίνει πιλοτικές εφαρμογές στην Ελλάδα, Δανία, Ρουμανία και Σουηδία.
2. Οι επιμορφωτές του Προγράμματος ήταν ιδιαίτερα ικανοί και προσεκτικά επιλεγμένοι. Επιπλέον, είχαν ήδη αποκτήσει εμπειρία εφαρμογής της μεθόδου στις πιλοτικές εφαρμογές σε συνέδρια, «εργαστήρια», σχολεία. Επίσης, έγινε συστηματική επιμόρφωσή τους πριν αναλάβουν το επιμορφωτικό τους έργο στο πλαίσιο του Προγράμματος, ώστε να «ομοιογενοποιηθούν» μεταξύ τους και να προσαρμοστούν στις συγκεκριμένες προδιαγραφές και απαιτήσεις του. Στο τέλος της «εσωτερικής» επιμόρφωσής τους, παρουσίαζαν ο ένας στον άλλο

εργασίες που είχαν το ίδιο περιεχόμενο με τις εργασίες που θα εκπονούσαν αργότερα οι επιμορφωνόμενοι τους. Συνεπώς, είχαν ήδη βιώσει οι ίδιοι τα στοιχεία του Προγράμματος επάνω στα οποία θα επιμόρφωναν τους συναδέλφους τους.

3. Το ΙΒΕΠΕ και το ΝΕΟΝ, από τη στιγμή που εμπιστεύτηκαν την επιστημονική ομάδα μετά από αλληπάλληλες συνεντεύξεις και συζητήσεις, της επέτρεψαν να υλοποιήσει απερίσπαστη το έργο, με βάση γενικές οδηγίες που έδιναν, οι οποίες ήταν δημιουργικές και πολύ χρήσιμες.
4. Η όλη οργανωτική υποστήριξη από το ΙΒΕΠΕ ήταν άριστη, πράγμα που συνετέλεσε στη διαμόρφωση θετικού μαθησιακού κλίματος, καθώς και στη διαμόρφωση της πεποίθησης των επιμορφωμένων ότι το Πρόγραμμα διέπεται από συγκροτημένο σχεδιασμό και επαγγελματισμό.
5. Το επιμορφωτικό υλικό περιείχε εύληπτα θεωρητικά κείμενα αλλά και πολλά παραδείγματα, γεγονός που σπάνια συναντάται στα επιμορφωτικά προγράμματα προς τους εκπαιδευτικούς.
6. Αρκετοί επιμορφωνόμενοι ήταν ήδη ενήμεροι και ευαισθητοποιημένοι στο ζήτημα της ανάπτυξης της κριτικής σκέψης στην εκπαίδευση, καθώς είχαν συμμετάσχει σε μεταπτυχιακά προγράμματα ή σε σεμινάρια με αυτό το αντικείμενο.
7. Οι επιμορφωνόμενοι γνώριζαν ότι δεν θα λάβουν το πιστοποιητικό εάν δεν εκπονήσουν την εργασία που σχετιζόταν με την εφαρμογή της μεθόδου στον εκπαιδευτικό τους χώρο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα:
  - α) να είναι προσεκτικοί στη διάρκεια των σεμιναρίων, ώστε να αντλήσουν τα αναγκαία εφόδια για την εφαρμογή, β) να εφαρμόσουν τη μέθοδο και έτσι να συνδέσουν τη θεωρία με την πράξη, καθώς και να διδαχθούν από τυχόν λάθη τους
8. Οι επιμορφωνόμενοι ελάμβαναν από τους επιμορφωτές τους αναλυτική ανατροφοδότηση, τόσο επάνω στην αρχική παρουσίαση της εργασίας τους (Α' φάση του Προγράμματος) όσο και επάνω στην τελική μορφή της (Γ' φάση). Με αυτό τον τρόπο είχαν ευκαιρίες για βελτίωση και δημιουργική αναπροσαρμογή της εργασίας τους.
9. Στη συνάντηση της Β' φάσης του Προγράμματος, κάθε επιμορφωνόμενος παρουσίαζε στους άλλους το σχέδιο της εργασίας του, δηλαδή πώς προτίθετο να εφαρμόσει τη μέθοδο στον εκπαιδευτικό χώρο. Η αλληλεπιδραστική αυτή διαδικασία τροφοδότησε τους επιμορφωνόμενους με πολλές νέες ιδέες, καθώς ο ένας μάθαινε από τους άλλους.

10. Το γεγονός ότι το Πρόγραμμα προσφέρθηκε δωρεάν απάλλαξε τους επιμορφωνόμενους από την οικονομική επιβάρυνσή τους στον δύσκολο καιρό της κρίσης. Από την άλλη, οι απαιτήσεις που είχε το πρόγραμμα από αυτούς (παρακολούθηση σεμιναρίου, εργασία, εφαρμογή) δεν τους επέτρεψαν να εκλάβουν τη δωρεάν συμμετοχή τους ως μια δραστηριότητα χωρίς ιδιαίτερες ευθύνες, αλλά τους δέσμευσε σε υπεύθυνη και ενεργητική συμμετοχή.